

3. Рябченко О. П., Денисюк С. Ф., Джафарова О. В. Адміністративне судочинство : навч. посіб. Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна. 2010. 232 с.

4. Філософський словник /За ред. – В. І. Шинкарука. К.: Голов. ред., 1986. 800 с.

5. Вовк П. В. Захист прав, свобод та інтересів громадян в адміністративних судах першої інстанції: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / «Адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право», 2009. 200 с.

6. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. ВВР. 2005. № 35-36. № 37. Ст. 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/conv#n12126>

7. Котович І. О. Касаційний перегляд судових рішень як інститут адміністративно-процесуального права України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук.: спец. 12.00.07. «Адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право». К.: 2013. 20 с.

8. Бітов А. І. Характеристика процесуальної форма адміністративного судочинства. *Актуальні проблеми політики*. 2012. № 46. С. 330–339.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-116-9-26>

АНТИКОРУПЦІЙНЕ ДЕКЛАРУВАННЯ: ПОШУК ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ НОРМАТИВНОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ДЕКЛАРАНТА

Коломоєць Т. О.

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету Запорізького національного університету м. Запоріжжя, Україна

Антикорупційне декларування традиційно посідає чільне місце в інструментарії запобігання корупції, істотно посилюючи засади прозорості публічно-службових відносин, розширюючи можливості доступу громадськості до моніторингу діяльності осіб, наділених владними повноваженнями для реалізації та захисту публічних

інтересів, попередження та виявлення конфлікту інтересів у діяльності останніх, усунення передумов для протиправного використання ними публічно-владних повноважень, для вчинення корупційних діянь. Для ефективного використання ресурсу цього антикорупційного інструменту важливо «якісно» унормувати засади такого використання. Саме «якісно», а не просто унормувати засади, бо «дефекти» нормативно-правового закріплення засад антикорупційного декларування негативно вплинуть не тільки на запобігання корупції у всіх її зовнішніх проявах, а й навпаки можуть сприяти поширенню та урізноманітненню останньої. Базуючись на загальноновизнаних міжнародно-правових стандартах антикорупційного декларування (насамперед, положеннях Конвенції ООН проти корупції), у національному законодавстві (з урахуванням специфіки нормотворення та правозастосування, запитів часу тощо) потрібно закріпити чітку його модель, виокремивши кожен із її елементів, серед яких і суб'єкти декларування або ж «декларанти».

Впроваджуючи антикорупційне декларування як інструмент запобігання корупції, варто усвідомлювати, що від того, хто буде зобов'язаний заповнювати та подавати декларацію, буде залежати й діяльність суб'єктів запобігання корупції й активність громадськості стосовно останнього й взагалі ефективність запобігання корупції. Якщо «дефектними» будуть положення національного законодавства у частині визначення декларанта, «дефектною» буде й вся діяльність по запобіганню корупції. Це напряду пов'язане й із правовим статусом декларантів, й із їх «приватною автономією» й балансом «приватної автономії» публічних службовців та публічних інтересів в аспекті запобігання корупції.

Аналіз наявних джерел свідчить про існування кількох умовно виділених «базових» моделей нормативного закріплення декларантів у національному законодавстві країн світу. Перша – «суцільна», яка передбачає обов'язок декларування для всіх громадян. Така практика впроваджена у Канаді, Швеції та Норвегії. Безумовним «плюсом» цієї моделі є охоплення декларуванням всього населення, серед яких і публічні службовці і всі дотичні до них особи, усунення передумов для відмови останніх надавати відомості при декларуванні публічними службовцями своїх доходів та видатків й доступ до таких даних громадськості. Водночас, варто усвідомлювати, що впровадження такої моделі передбачає значні витрати кадрові, матеріальні, злагоджену співпрацю суб'єктів протидії корупції. Така модель, беззаперечно, є ідеальною, проте, з урахуванням її масштабності та витратності на стадії організаційного, інституційного та процедурного впровадження, її варто розглядати як «модель майбутнього» (залежить і від кількісних, і від якісних показників).

Наступною є модель «типова», яка найбільш поширеною у країнах світу, вона передбачає обов'язок декларування для публічних службовців та осіб, які є дотичними до них. З огляду на національні особливості нормативно-правового закріплення цієї моделі, декларантами можуть бути: а) публічні службовці (щоправда, різними можуть бути підходи до нормативного визначення їх кола: або ж із вказівкою на наділення їх владними повноваженнями для вирішення публічних питань (наприклад, досвід України, Сінгапуру, Гонконгу тощо), або ж шляхом перерахування їх правових зв'язків із конкретними публічно-правовими інституціями (наприклад, досвід Польщі), щоправда, є ризик залишити поза унормуванням певну інституцію або ж несвоечасно відреагувати на організаційні, інституційні зміни у системі публічних інституцій, завдяки чому коло декларантів буде «дефектним», або ж шляхом одночасного визначення декларантів, із зазначенням набуття спеціального правового статусу, та додаткового уточнення зайняття посад в конкретних публічних інституціях з огляду на особливість функціонального їх призначення; б) дотичні до публічних службовців особи, які не наділені відповідними повноваженнями, проте які перебувають у відносинах із останніми, завдяки чому цілком можливими є ризики «домінування» приватних інтересів публічних службовців над їх цільовою публічно-владною діяльністю. До кола таких осіб у законодавстві країн світу включено: чоловіка або ж дружину публічного службовця (досить поширеною є така практика, наприклад, у Чехії, Франції); діти, в т.ч. «діти-утриманці» (наприклад, у Великій Британії, США, Італії), «інші члени родини» (наприклад, в Ірландії), «члени сім'ї» (наприклад, в Україні), «постійні співмешканці» (наприклад, у Південній Африці), «родичі і близькі друзі» (наприклад, у Канаді) тощо. Незважаючи на різні підходи до фіксування цих осіб, цілком зрозуміло, що мова уде про «близькі відносини», «теплі стосунки», «незвичні відносини», що виключає стовідсоткову об'єктивність, а отже цей «зв'язок» може бути як «позитивним», так і «негативним» у «прив'язці» до особливого правового статусу публічного службовця та реалізації наданих йому повноважень. Визнаючи об'єктивну потребу унормування дотичності цих осіб до антикорупційного декларування, варто стверджувати, що зобов'язати їх заповнювати та подавати декларацію не є правильним, бо вони спеціального статусу не мають, повноваженнями щодо реалізації та захисту публічних інтересів не наділяються. Проте їх включення до «опосередкованих» декларантів («тому, що є дотичними до «основного» декларанта») є доцільним для усунення передумов виникнення та вирішення конфлікту інтересів, уникнення корупційних ризиків у діяльності «основних» декларантів. Для ефективного антикору-

пційного декларування важливим є «якісне» унормування не тільки «основних» декларантів, а й «опосередкованих». При цьому бажаним виглядає абсолютне визначення переліку таких осіб завдяки їх перерахуванню, усуваючи будь-які підстави для довільного тлумачення положень, використання оціночних понять.

Чи доцільним є унормування переліку, який включає лише членів сім'ї «основного» декларанта, чи має місце бути розширений перелік, із зазначенням й інших осіб, має зумовлювати практика запобігання корупції як у конкретній країні, історична зумовленість такої, так і урахування позитивного зарубіжного досвіду з цього питання. Цілком виправданим виглядає (з огляду на реалії сьогодення, виклики часу) потребу унормування все ж таки розширеного переліку дотичних осіб, який би охоплював все розмаїття відносин публічного службовця, що усувало б передумови для будь-яких корупційних діянь останнього.

І, нарешті, третя модель – «спрощена», «легка», яка передбачає декларування доходів та видатків особами, наділеними владними повноваженнями для реалізації та захисту публічних інтересів, на добровільних засадах. Одразу ж варто зазначити, що антикорупційне декларування у цій моделі перебуває у «прив'язці» вже до іншого елементу правового статусу публічних службовців, яким є право. Тобто, обов'язку заповнювати та подавати декларацію у публічних службовців немає, у них є право це робити. Якщо ж унормується «зв'язок» відповідного декларування із правом публічних службовців, із реалізацією такого права, не може бути розмови про відповідальність таких осіб за не заповнення або ж за неподачу декларації, про існування заходів реагування з боку держави змусити публічних службовців реалізовувати таке право. Зазначена модель цілком може існувати у країні за умови високого рівня правової культури населення в цілому та публічних службовців зокрема, максимальної «якості» законодавчих засад регулювання всіх без винятку суспільних відносин, прозорості, транспарентності відносин.

Кожна із запропонованих моделей нормативного закріплення суб'єктів антикорупційного декларування відрізняється своєю специфікою, залежить від соціально-економічних, політичних та інших чинників розвитку кожної держави, особливостей нормотворчої та правозастосовної діяльності й може існувати як «основна» модель, так і «перехідна» на шляху до впровадження іншої. Проте у будь-якому випадку вибір моделі залежить від наявності практики запобігання корупції у всьому її розмаїтті у державі, а також від запитів, які формують час й прагнення інтегрувати до ефективного антикорупційного простору.